

fuert peccator coram me, omnes ejus iniquitates de-
lebo. Vide ergo, frater mi, quantis testimoniis re-
media peccatorum didicisti, et scias non aliter veni-
am promereri posse nisi ex toto corde conversus
fueris. Fac ergo tibi unam sarcinam ex omnibus
peccatis tuis, quæ nunquam ab oculis tuis recedere
possit, quia acceptabilior Deo est. jugis oratio ac

A gemitus assiduus quam longa et tepida pœnitentia.

Sciat autem sacerdos quod confitentium singulas
culpas investigare non debet. Quando majorem inve-
nerit, de ejus causa judicabit.

De ovibus Christi lucrandis vobis sacerdotibus
hæc dicere studuimus auxiliante Domino Jesu Chri-
sto, cui gloria in sæcula sæculorum.

THEODULFI

AURELIANENSIS EPISCOPI

^a DE ORDINE BAPTISMI AD MAGNUM SENONENSEM LIBER.

Reverentissimo atque charissimo fratri Magno B
episcopo Theodulfus salutem.

Præceptum tuum, vir venerabilis Magne, peregi,
et si non solerti efficacia, plena tamen obedientia.
Præcepisti enim mihi, imo per te charitas præcepit,
ut quibusdam quæstionibus de ordine baptismi
a domino et glorioso imperatore Carolo tibi trans-
missis breviter et cito responderem. Coarctantibus
itaque me hinc brevitate, qua cogebam brevi sermone
res magnas expedire, illinc temporis angustia, qua
cito quod jusseras adimplere volebam, explevi quod
jussisti. Quod opus o utinam esset tam efficaciter
expletum, quam est libenter susceptum! Quanquam
ergo mihi spatiosè tractandi, et Patrum volumina
revolvendi, quibusdam occupationibus præpedienti-
bus, facultas nulla suppeteret, et me ad jussionem
implendam charitas permoveret: de singulis quæ
mihi occurrere potuerunt celeri cursu scripsi, et
vestræ fraternitati nisi, ut si non habuerint responsa
emolumentum, saltem obedientia habeat fructum.
Quæstiones interea istæ, ut ego te nosse certus
sum, a regali necessitudine non sunt factæ necessi-
tate discendi, sed studio docendi: nec ut ipse his
absolutis de nescitis valeat imbui, sed ut alii de
sæmo desidiosi torporis ad rerum absolvendarum
utilitatem valeant excitari. Quippe cui hoc semper
familiare est, ut exerceat præsules ad sanctarum
Scripturarum indagacionem, et sanam sobriamque
doctrinam, omnem clerum ad disciplinam, philoso-
phos ad rerum divinarum humanarumque cogniti-
onem, monachos ad religionem, omnes generaliter
ad sanctitatem, primates ad consilium, judices ad
justitiam, milites ad armorum experientiam, præ-
latos ad humilitatem, subditos ad obedientiam, om-

B nes generaliter ad prudentiam, justitiam, fortitudi-
nem, temperantiam atque concordiam. His et his
similibus rebus ille virorum optimus, Deo sibi propi-
tius, sanctæ Ecclesiæ fastigium accumulare non
cessat, et admirabili in rerum ecclesiasticarum sive
civiliu administratione strenuus, et sapientiæ fonte
redundat, et virtutis exhibitione triumphat.

I

Cur infans catechumenus efficitur.

Quod modo infantes catechumeni efficiuntur anti-
quus mos servatur. Quicumque enim ad apostolos
credentes baptizandi adveniebant, instruebantur
et docebantur ab eis, et instructi et docti de sacra-
mento baptismatis et de cæteris regulis fidei, acci-
piebant sacrosanctum mysterium baptismatis. Unde
ait Apostolus: *An ignoratis, fratres, quia quicumque
baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius ba-
ptizati sumus (Rom. vi, 3)?* In quibus verbis osten-
ditur, non eos ignorasse sacramenti baptismatis ar-
cana qui baptizabantur. Sed et Dominus non ut-
cunque ait, *Ite, baptizate; sed, Ite, et docete omnes
gentes, baptizantes eos (Math. xxviii, 19).* Ut nosse
possimus, primum instruere et docere debere eum
qui baptizandus est, et postea baptizare. Infantes
ergo et audientes et catechumeni fiunt, non quo in
eadem ætate et instrui et doceri possint, sed ut anti-
quus mos servetur, quo apostoli eos quos baptiza-
turi erant primum docebant et instruebant, sicut
jam dictum est.

II.

Quid sit catechumenus.

Catechumenus autem audiens, sive instructus in-
terpretatur. Genus enim humanum audit et instrui-
tur antequam ad baptismum veniat. Et quod per

^a *De ordine baptismi.* Ex quatuor hujus libri exem-
plaribus, quæ in manus meas venerunt, tria sunt
quæ ad Magnum episcopum missum docent, Virdu-
nense, Divionense et Vaticanum, quartum Corbeicense
pro Magno Joannem habet, mendose ut opinor. Ex-
stat sane apud nos Magni ejusdem Senonensis epi-
scopi, *De mysterio baptismatis*, sic enim appellat,
brevis libellus, nondum editus, ad Carolum imp., in
quo se ad scribendum regio jussu impulsus testatur.
Exstat et inter Alcuini Opera liber de sacro item

baptismate ad Carolum eundem, falsa conjectura,
quod titulo careret, Alcuino ascriptus, cum auctor
revera sit Amalarius episcopus, quemadmodum ex
codice Petaviano didicimus. Et vero quæ sub ejus
libri finem leguntur, « *Dixisti, serenissime Auguste,
velle vos scire qualiter nos et nostri suffraganei do-
ceremus populum Dei de baptismi sacramento,* »
ejusmodi sunt, quæ in Alcuino, qui episcopus non
fuit, cadere non possunt, apprime autem conveniunt
Amalario episcopo Trevirensi.

Moysem quondam audierat, *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est* (*Dent. vi, 4*), et per leges et prophetas instruebatur ad unius veri Dei cultum: modo per sacerdotum ministerium et audiens efficitur ut instrui valeat, et relicto ritu quo creaturæ deserviebat, soli creatori Deo deserviat. Sic enim catechumeni in Christum credunt, ut adhuc sua peccata portent. De quibus puto in Evangelio dictum, *Qui dum crederent in Jesum, ipse Jesus non se credebat eis* (*Joan. ii, 24*). Quicumque ergo a Joanne docebantur, sive instruebantur et baptizabantur, quia baptismus ejus peccata delere non poterat, catechumenorum typam pretulisse noscendi sunt.

III.

Cur exsufflatur.

In quorum etiam facie a sacerdote per exsufflationem signum crucis fit, ut et diabolus fugetur, et Christo via præparetur: ut qui illecebrosa persuasionem sua generis humani, quod in primordio sui spiraculum vitæ acceperat, habitator erat, ejus virtute et sacratissimo signo per ministerium sacerdotum exire cogatur, qui et in discipulos suos insufflasset, et spiritus immundos increpasse legitur.

IV.

Cur exorcizatur.

Unde et exorcizatur idem malignus spiritus, ut exeat et recedat ab illo plasmate, quod jam dudum per peccatum primi hominis possidebat. Et quia non est, juxta Apostolum, *conventio Christi ad Belial, nec societas luci ad tenebras* (*I Cor. vi, 15*), egrediantur tenebræ et lux vera Christus ingrediatur. Qui et in Zacharia typice propter peccata nostra, quæ in corpore suo portavit, sordida vestimenta habuisse legitur (*Zach. iii, 5*). Et increpans Satanam, Hierusalem elegit, sanctam videlicet Ecclesiam, quæ est Visio pacis, quam quotidie prole nova fecundet. Cui per prophetam dicitur: *Filii tui de longe venient, et filiae tuæ de latere surgent* (*Isa. lx, 4*). Exorcismus præterea est sermo increpationis sive conjurationis. Unde et in Actibus apostolorum exorcistæ *faisse* leguntur, et sancta Ecclesia inter gradus ecclesiasticos exorcistarum etiam ministerium habet. Sciendum namque est quia cum exorcizatio fit, ille procul dubio exorcizatur qui et baptismati, et saluti fidelium, et omnibus virtutibus ejus contrarius est. Illo enim exorcizato sive expulso, divini verbi condimentum credentibus datur.

V.

Cur catechumenus accipit salem.

Et idcirco hi qui baptizandi sunt salem in sacramento accipiunt, ut ejus gustu condimentum sapientiae percipiant, neque a sapore Christi decipiantur, et sint insulsi et fatui. Qui enim ait discipulis suis: *Vos estis sal terræ* (*Matth. v, 13*), ipse dixit: *Nemo mittens manum suam in aratro, et respiciens retro, regno cælorum aptus esse potest* (*Luc. ix, 62*). Ut autem qui baptizantur regno cælorum apti sint, et ne præterita peccata iterantes respiciant retro, et efficiantur statua salis, et remanentes insensati ex-

emplo pœnæ suæ alios condiant, debent accipere salem sapientiae, ut quidquid in eis fluxum et fluidum est, verbi Dei sale curetur, et juxta Apostolum memores sint uxoris Lot. Et sicut Elisæus salis immissione sterilitatem aquæ curavit, ita nimirum verus Elisæus Dominus noster Jesus Christus verbi sui sapore fluidam generis humani sterilitatem ad dulcem fidei et bonorum operum saporem perducit. Cujus fidei firmitas tunc jam clare elucescit, cum is qui audierat solius Dei cultum esse tenendum, unde audiens vocatus est, et instrui cœperat de veræ religionis cultu, unde catechumenus vocatus est, et per exsufflationem et exorcizationem a maligno spiritu erutus est, et in datione salis jam habere cœpit gustum divini verbi, tradatur ei symbolum, id est veræ fidei integra et inconvulsa confessio, ut domus prisco habitatore derelicto fide ornatur, et de qua spinæ incredulitatis evulsæ sunt, incipiant in ea veræ fidei documenta plantari. Priors enim evellendæ sunt incredulitatis sive vitiorum spinæ, et postea plantanda sunt fidei et bonorum operum rudimenta. Unde et Dominus ante faciem filiorum Israel septem gentes typum vitiorum tenentes contrivit, in quarum loco in typo virtutum Israeliticum populum collocavit. Et ad Jeremiam prophetam dicit: *Ecce constitui te hodie super gentes et super regna, ut evellus, et destruas, et dissipes, et disperdas, et ædifices, et plantes* (*Jer. i, 10*). Priors enim dixit evulsionem, et destructionem, et dissipationem, et dispersionem, et postea subjecit ædificationem et plantationem, et per eundem prophetam ait: *Sicut vigilavi super eum, ut evellerem et demolirer et dissiparem et dispergerem et affligerem, sic vigilabo super eos, ut ædificem et plantem* (*Jer. xxxi, 28*). Et hoc ideo quia post exorcizationem et exsufflationem, symboli sequitur traditio.

VI.

Quæ sit interpretatio Symboli secundum Latinos.

Quod symbolum Latine indicium, vel signum, vel collatio interpretatur. Indicium, quia per id indicatur fidei integritas; signum, quod eo bene retento et intellecto fideles ab infidelibus discernantur; collatio, quia in eo apostoli omnem fidei integritatem contulerunt. Quod autem omnes pari fidei sinceritate corde retinebant, ore confessi sunt, et singuli proprias sententias conferentes, symbolum, id est totius fidei collationem, ediderunt. Discessuri enim ab invicem normam futuræ prædicationis in commune statuerunt, ne localiter ab invicem discedentes diversum aliquid vel dissonum prædicarent. Decentissimum namque et utile erat, ut quibus erat anima una et cor unum in Domino, et quos sancti Spiritus afflatus vegetabat, unius etiam fidei confessio exornaret. Nec enim dirimi in aliquo vel poterant vel debebant, qui unius fidei vinculo noctebantur. Plerique interea verbum abbreviatum per Isaiam prophetam, in Symbolo et oratione Dominica intelligi volunt. In altero enim fidei, in altero precium continetur integritas, ut et in duodecim verbis duo-

decim apostolorum doctrina, et in septem petitionibus omne contineatur quidquid ad presentis et futuræ vitæ pertinet dispensationem. Quamvis etiam totius doctrinæ verbum dici possit abbreviatum, quia quod prius lex et prophetæ continebant in latitudine præceptorum, veniens Dominus pronuntiavit et dixit, *Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis viribus tuis, et proximum tuum tanquam teipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ (Matth. xxii, 37)*. In quo evidenter prophetas et legem duobus his sermonibus breviat. Hæc de Symbolo et nomine eius dicta sint.

VII.

De credulitate, quomodo credendum sit in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus et in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, et cætera quæ sequuntur in eodem Symbolo.

Ceterum fides quæ in hoc symbolo continetur, ita ab his qui baptizandi sunt intelligi debet, ut credant in Deum Patrem omnipotentem, creatorem omnium visibilium et invisibilium, qui solus quia non est de alio, ideo solus appellatur ingenitus. Et in Jesum Christum Filium ejus, per quem omnia facta sunt, verum Deum unigenitum verumque Dei Filium, non factum aut adoptivum, sed genitum et unius cum Patre substantiæ, atque ita per omnia æqualem Deo Patri, ut nec tempore, nec gradu, nec potestate esse possit inferior, tantumque esse illum qui est genitus, quantus est ille qui genuit. Credant etiam eum natum de Spiritu sancto ex Maria semper virgine: id est, ut Spiritu sancto cooperante, verum sibi corpus ex virgine idem Dei Filium assumpserit, ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, ipse factus sit in humanitate hominis matris Filius. Credant etiam eum descendisse ultimo tempore pro redemptione mundi a Patre, qui nunquam desiit esse cum Patre, et hominem verum factum, ut humanum genus homo liberaret. Et ipse qui absque initio æternitatem cum Patre et Spiritu sancto possidet, in fine sæculorum perfectum naturæ nostræ hominem susceperit, et Verbum caro factum sit, assumendo humanitatem, non permutando divinitatem. Credant etiam eum pertulisse passionem et mortem, non in virtute divinitatis, sed in infirmitate humanitatis, mortuum vera carnis morte, resurrexisse vera carnis resurrectione, et resurrectione sua spem nobis resurrectionis contulisse: ita duntaxat ut sicut ille tertia die resurrexit vivus a mortuis, ita et nos in fine sæculorum resurgamus in eadem qua nunc vivimus carne. Credant etiam eum in eodem corpore, quod de virgine assumpsit, et passionem sustinuit et resurrexit, ascendisse in cælum, et in eodem et nunc esse, et ad iudicium venturum esse, et resuscitatis omnibus, dare aliis pro peccatis supplicii æterni sententiam, aliis pro justitiæ meritis æternæ beatitudinis præmium. Credant et in Spiritum sanctum, Deum verum ex Patre Filioque procedentem, æqualem per omnia Patri et Filio, voluntate, potestate, æternitate, substantia, nec esse

A in hac sancta Trinitate ullos gradus quibus aliquis inferior superiorve dici possit. Credant etiam sanctam Ecclesiam catholicam, id est universalem, non in sanctam Ecclesiam, ut credentes in Trinitatem. Credant ejusdem sanctæ Trinitatis domum esse sanctam Ecclesiam. A cujus communione discedentes schismatici et hæretici vocantur, et æterna damnatione puniuntur. In ejus vero communione permanentes, et membra Christi esse, et remissionem peccatorum percipere, et ad vitam æternam pertinere. Quia ergo parvuli, necdum ratione utentes, hæc minime capere possunt, oportet ut cum ad intelligibilem ætatem pervenerint doceantur, et fidei sacramentis, et confessionis suæ mysteriis, ut ea veraciter credant et diligenti cura custodiant. Confessionem suam plane diximus, quia quamvis illi necdum loqui possint, pro illis et constentur et loquatur qui eos de lavacro fontis suscipiunt. Nec immerito dignum est, ut qui aliorum peccatis obnoxii sunt, aliorum etiam confessione per mysterium baptismatis remissionem originalium percipiant peccatorum.

VIII.

De scrutinio.

Qui vero illius sunt jam ætatis ut rationem credulitatis suæ reddere possint, diligenti examine scrutandi sunt, utrum veraciter credant, an alicujus falsitatis in eis macula celetur: ne dum, aut timore aut favore terrenarum potestatum, aut acquisitione quarundam rerum, ad baptismatis sacramentum ignorantibus ministris Ecclesiæ pervenient, tradatur sanctum canibus, et mittantur margaritæ inter porcos, et lupi ovina pelle vestiantur. Hunc enim morem Ecclesia servare consuevit, ut per aliquot dierum spatium hi qui in solemnitate Paschali baptizandi sunt scrutentur, ut instructis et doctis, et simplici corde ad fidem veram venientibus, vitæ sacramenta impertiantur. Quibus ut aptiores inveniantur baptismatis sacramento, et eorum fides probabilior sit, quedam sunt corporaliter, quæ spiritali gustu degustata mysticum quid et spiritale sapiant.

IX.

Cur tanguntur de sputo aures et nares.

Tanguntur itaque de sputo nares et aures, et dicitur: Effeta. Nares, ut Christum in odore unguentorum sequantur et dicant: *Take me, post te curremus (Cant. i, 5)*, et cum Apostolo profiteantur dicentes: *Christi bonus odor sumus Deo (II Cor. ii, 15)*, et illius membra officiantur cui dicitur: *Et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata (Cant. iv, 10)*. Quem odorem tunc bene habere poterit, si cum Maria, quæ interpretatur domina sive luminatrix, alabastro unguenti, hoc est sacræ fidei puritate et bonæ operationis exercitio, ungant pedes Jesu, apostolorum videlicet monita complentes vel prædicatorum quorumlibet, per quos Christus inambulavit, et domus, mundus videlicet sive universitas sanctæ Ecclesiæ, eorum bona opinione, quasi quodam

dulci et suavi odore repleatur. Et quia plerumque odoris suavitas et diversa thymiamata dissolutis et amatoribus conveniunt, isti e contrario, et continentibus et Christi amatores effecti illius solummodo salutiferum semper amplectantur odorem. Tanguntur et aures, ut audientes verba Dei et facientes ea, similes sint secundum Evangelium viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram (*Matth. vii, 24*), et spiritali auditu semper spiritalia auscultent: ut cum David dicere possint: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus (Psal. lxxxiv, 9)*, et cum Isaia, *Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abii (Isa. l, 5)*; ut quæ spiritaliter dicuntur spiritaliter audientes, ad spiritalium operum emolumenta perveniant. Cum itaque Dominus in Evangelio dicit: *Qui habet aures audiendi audiat (Matth. xi, 15)*, et Joannes in Apocalypsi sua: *Qui habet aures audiendi audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis (Apoc. ii, 7)*; hic non aures carnales, sed spiritaliter quæruntur, et per aurium nomen interioris hominis auditus designatur. In sacro etenim eloquio plerumque per membra corporis spiritalis animæ virtutes intelliguntur. Quia ergo divinitas hominem assumens, quoddam ex connexione duarum substantiarum in una Dei filii persona collyrium fecit, unde genus humanum quod cæcum a primis parentibus natum erat illuminaret, non ab re sputo aures tanguntur et nares, ut qui expuens linguam muti tetigerat, et sputo lutum fecerat, et oculos cæci nati aperuerat, nunc per ministerium sacerdotum, et auditum spiritalem his qui baptizandi sunt tribuat, et recte loquendi, id est fidem veram confitendi facilitatem præbeat, et nares quibus bonum Christi odorem capiant aperiat. Pectus enim illius qui baptizatur refertum semper esse debet, et divini odoris nectare et spiritali unctione delibutum.

X.

Cur pectus oleo ungitur, vel scapulæ signantur, vel liniuntur.

Unde etiam his qui baptizandi sunt pectus de oleo et scapulæ tanguntur, ut illius olei sancti videlicet spiritus unctione leniti, de quo Apostolus ait: *Sicut unctio ejus docet nos de omnibus (I Joan. xxii, 7)*, ante et retro muniti, id est contra omnia prospera sive adversa sint circumspicere, et celestium animalium imitatione ante et retro pleni sint oculis, id est, in præteritum et futurum respicientes salutis suæ custodiam non amittant. Tangitur eis pectus, ut cum David dicere possint: *Et misericordia ejus præveniat me (Psal. lvm, 11)*. Tanguntur scapulæ, ut cum eodem dicant: *Et misericordia ejus subsequatur me (Psal. xxii, 6)*. Id est anteriora, ut bene velint; posteriora, ne frustra velint. Bene autem velle et perficere ab eo nobis datur, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum. Et quoniam in cordis nomine sæpe mens designatur, sicut est illud: *In toto corde meo exquisivi te (Psal. cxviii, 19)*, et in olei nomine intelligitur unctio sancti Spi-

ritus, sive opera luminis et misericordiæ, cordis locus unctione utrimque munitur, id est anterior et posterior, et undique mens Christiani et pinguedine sancti Spiritus, et operibus luminis atque misericordiæ exuberet.

XI.

Quid sit abrenuntiatio?

Quibus bene exuberat, si abrenuntiando dialolo et operibus ejus, dominationem illius aspernetur, et jugum quod se premebat, illius olei unctione fatiscat, et impleatur illud propheticum: *Computrescat jugum a facie olei (Isa. x, 27)*. Abrenuntiare etenim poni solet pro eo quod est spernere, rejicere, contradicere, sive aliud quid quod hoc verbo in hoc sensu exprimi potest. Quamvis enim illius verbi quod est nuntio sensus in promptu sit, cum sine præpositione profertur, et accepta præpositione interdum a sua significatione non longe recedat, ut est illud: *Narrabo et renuntiabo (Psal. liv, 18)*, interdum vero in alium sensum vertatur, ut est illud: *Sic ergo omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv, 33)*; abrenuntiare tamen semper in eo sensu poni consuevit quem superius diximus. Abrenuntiare etenim se fatetur Satanæ, et omnibus operibus ejus, et omnibus pompis ejus. Quam abrenuntiationem recte confessio sanctæ Trinitatis sequitur, ut ubi abundavit peccatum superabundet gratia, et ubi computruit jugum diaboli a facie unctionis Spiritus sancti, adveniat illius jugum qui dixit: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve (Matth. xi, 29)*. Satanæ enim, qui et diabolus nuncupatur, a fidelibus abrenuntiat ut Deo Salvatore liberius serviat, quia juxta ejusdem Domini vocem, *Nemo potest duobus dominis servire (Luc. xvi, 13)*.

XII.

De abrenuntiatione Satanæ, et omnibus operibus ejus atque pompis, vel quæ opera diaboli et pompæ.

Abrenuntiat etiam operibus ejus, quia opera illius contraria sunt operibus Salvatoris; et quia ille armis suis, id est vitiis, genus humanum sibi subjecit, Dominus armis suis, id est virtutibus, illum debellavit. In illius enim militia, id est peccatis nostræ servitutis permanens, accepit mortem: in istius militia, id est virtutibus, accipimus vitam æternam. Septem itaque principalia vitia, quibus diabolus genus humanum infestat, non incongrue opera Satanæ dicere possumus; quibus opponuntur septem principales virtutes, quæ opera sunt procul dubio salutaria. Nec minus interea pompis ejus abrenuntiat, quæ utique opera sunt Satanæ: sed eo quasi discerni videntur a cæteris operibus ejus, quia in eis superbia, cujus ille auctor est, et quæ eum dejecit, quodammodo designatur. Pompæ igitur ejus sunt, ambitio, arrogantia, vana gloria, et cætera hujusmodi quæ de fonte

superbiæ procedere dignoscuntur. Pompam enim, ambitionem sive jactantiam, et his similia intelligi debere propheticus sermo demonstrat cum dicit: *Væ qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum, ingredientibus pompatice domum Israel (Amos vi, 1).* Sed et Clemens Prudentius, disertissimus atque Christianissimus poeta, in hac significatione pompam posuit in libro Psychomachia, ubi ait:

Pompa ostentatrix vani splendoris inani
Exiit nudata peplo.

Quamvis ergo omne peccatum superbia dici possit, quia quando quis peccat, Deo qui peccare prohibuit contrarie videtur, aliud tamen est desidiose, aliud malitiose, aliud scienter, aliud ignoranter, aliud negligenter, aliud arroganter, peccare. Quolibet autem modo quis peccet, si pœnitere contemnit, in magnum se superbiæ baratrum immergit, de quo non nisi per confessionem peccatorum suorum, et emendationem morum, et salutaris pœnitentiæ adminiculum egredi potest. Duobus enim modis homo Deo superbit, cum aut præceptis ejus inobediens existit, et ea quæ prohibita sunt committit, aut commissa pœnitere negligit. Unde sive hi qui baptizandi sunt, sive nos qui baptismi sacramentum jam percepimus, ante oculos ponere debemus pactum, quod cum Deo in baptismo sit, ubi abrenuntiatur Satanæ, et operibus ejus, et pompis. Quod pactum tunc irritum sit, si aut in fide quis permanendo vitiis, aut a fide exorbitando idolorum cultibus, aut hæresum erroribus subdatur.

XIII.

De sacramento baptismi.

Quia igitur constat pactiones credentium esse duas, unam in qua abrenuntiatur diabolo et pompis ejus, et omnibus operibus ejus, alteram qua se credere constituentur in Patrem et Filium et in Spiritum sanctum, oportet has inconversæ mentis intentione teneri, et ut intemerate custodiri possint, illius semper adiutorium quærere, qui baptismi sacramentum ad salutem generis humani contulit, cujus mysterium et in Veteri Testamento per Moysen præfiguratum est, cum populus in nube et in mari baptizatus est, et in Novo nobis per mediatorem Dei et hominem apertissime demonstratum. Ipse enim ait, quoniam *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non poterit introire in regnum cælorum (Joan. iii, 5).* Et Joannes de eo ait: *Ego baptizo in aqua in pœnitentia; medius autem vestrum stat, quem vos nescitis, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni (Matth. iii, 11; Joan. i, 26).* Per hoc qui nascimur mundo, renascimur Deo; et qui per peccatum eramus filii iræ, per gratiam efficiamur filii Dei. Ilac enim tinctione et hoc lavacro Ecclesia vegetatur. Ex osse dormientis protoplasti mulier ædificata est, ex latere Christi in cruce dormientis Ecclesia formata est. Profluxerunt enim ex ejus latere sanguis et aqua, duo sanctæ

Ecclesiæ præcipua sacramenta, ut in altero consecratio, in altero mundatio eilem tribueretur Ecclesiæ. Regeneramur namque ex lavacro, ut consecramur et sanguine. Unde et populus mare Rubrum transit, quia baptismus Christi sanguine consecratur. Quia ergo elementum aquæ in hoc mundo omnibus elementis purgandi, vivificandi, recreandi gratia aptius est, non immerito ei baptismi dignitas confertur, quia et regenerandorum hominum efficaciam, cum spiritus Dei in mundi primordio super id ferebatur, concipiebat, et purgandorum, cum ex latere Christi proflueret, dignitatem capiebat. Per hoc etenim visibile elementum res illa invisibilis signatur, ut sicut aqua purgatur exterius corpus, ita latenter ejus mysterio per Spiritum sanctum purificetur et animus. Invocato namque Deo descendit Spiritus sanctus de cœlis et sanctificatis aquis tribuit eis vim purgationis. Inde homo ad imaginem reparatus sanctæ Trinitatis, ad quam conditus fuerat expellitur, et qui vetus in eas per peccatum primi hominis intraverat, novus ex eis per Christi gratiam egreditur, et spiritu gratiæ in melius immutatus, longe aliud quam fuerat efficitur. Fœdus enim erat deformitate peccatorum: ibi reducitur pulcher dealbatione virtutum. Nullatenus itaque baptismi mysterium perfici potest, nisi sub invocatione sanctæ Trinitatis, quia et Dominus ad apostolos dixit: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19).* Et idem Dominus hoc sacramentum firmavit, cum in suo baptismo Pater declaratus est in voce, Filius in corpore, Spiritus sanctus in columbæ ostensione. O præclarum et admirabile sacramentum, quod de filiis iræ facit filios Dei, de veteribus novos, de fœdis pulchros, in quo et regeneramur, et purgamur, et exemplum mortis Christi imitamur. Quomodo ergo hoc exemplum imitemur dicat Apostolus. *An ignoratis, inquit, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti ergo sumus cum illo per baptismum in morte, ut quemadmodum resurrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus (Rom. vi, 3).* Morimur ergo peccato, quando abrenuntiamus diabolo et omnibus quæ ejus sunt; consepelimur Christo, cum sub invocatione sanctæ Trinitatis sub trina mersione, in fonte lavacri quasi in quodam sepulchro descendimus; consurgimus Christo, cum exiti omnibus peccatis, de fonte quasi de sepulchro egredimur. Sed neque mysterium trium dierum ac noctium, quibus in sepulchro Dominus fuisse legitur, præteritur, cum invocata sancta Trinitate, quæ utique vera lux est, in fontem descendimus. Lux est enim Pater, et in lumine ejus, quia est Filius, lumen videmus Spiritum sanctum. Facimus autem et tres noctes, cum tenebrarum et ignorantie patri, una cum mendacio, quod ex eo natum est, et mendax est sicut et pater ejus, et cum loquitur mendacium.

de suis propriis loquitur, contradicimus. Sed et A tertio loco spiritum erroris destruimus, qui inspirat pseudoprophetas, ut dicant. Hæc dicit Dominus, quos Dominus non misit. Destruimus enim hæc et conculcamos, si consepulti sumus Christo etiam secundum illud quod ipse dicit : *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici (Luc. x, 19)*. Quæ singula ita sunt contraria sanctæ Trinitati ut nox dici, ut tenebræ luci, ut mendacium veritati. Fons quoque baptismi similitudinem gerit sepulcri Christi, quod novum fuisse legitur : quia quicumque in eo consepeliatur Christo et ei consurgit secundum eundem Apostolum, in novitate vitæ deambulare debet. Cujus fontis septem gradus, tres in descensu tres noctes, et tres in ascensu tres dies significare videntur, de quibus superius dictum est. Septimus vero, qui et quartus, ille est de quo Quidam ait : *Et aspectus quarti similis filio Dei (Dan. iii, 92)*. Qui fornacem ignis exstinguit, qui est stabilimentum pedum, fundamentum aquæ; in quo, juxta Apostolum, *Inhabitavit omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Coloss. ii, 9)*. Idcirco autem baptismus non iteratur, quia et Christus non amplius quam semel moritur. Peccata enim, quæ post baptismum committuntur, pœnitentiæ lacrymis, eleemosynis, et cæteris honorum operum exhibitionibus, non baptismatis iteratione delentur. Dominico interea corpori sepeliendo mundissima linteamina et aromata adhibentur, quia et is qui Christo consepeliari desiderat, si jam ætas permittit, quamvis mortuus sit per originale peccatum, quod adhuc portat, debet tamen honorum operum exhibitione flagrare, et mundis indui vestibus, de quibus propheta sacerdotes indui orat cum dicit : *Sacerdotes tui induantur justitiam (Psal. cxxxi, 9)*. Si ergo antequam renascatur, et originali peccato pargetur, et Christo consepeliatur, aromatibus debet fragrare, odorem præstare, et mundissimis vestibus indui, quanto magis renatus, purgatus, Christo convivificatus, in novitate vitæ ambulans nova creatura effectus, et odoris fragrantia exuberare, et candidorum vestimentorum clarescere debet nitore ?

XIV.

Cur albis induitur vestibus.

Ut ergo nos, qui mundo morimur, Christo consurgimus, honorum operum nitore induamur, et cœlestium gaudiorum spe confirmemur, decentissima ratione angelus, qui ejus resurrectionem nuntiat, in albis vestibus sedere describitur, et qui ejus redditum apostolis nuntiant in albis vestibus apparent, et nos albis post baptismum induimur vestibus, ut munditiam teneamus in opere quam accepimus in regeneratione, servantes et nostram innovationem, et angelici splendoris decorem, et dentur nobis singulis stolæ albæ, spes videlicet immortalitatis et æternæ felicitatis, ut cum propheta dicere possimus : *Gaudens gaudebo in Domino, et exsultavit spiritus*

PATROL. CV.

A meus in Deo meo. Quia induit me vestimento salutis, et indumentum justitiæ circumdedit me (Isa. lxi, 10). Ille vestimenta ista nos custodire faciat qui ea dedit, ut de nobis dici possit quod in Apocalypsi scriptum est : *Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua (Apoc. xvi, 15)*. Quia ergo omnia in baptismi ratione redolent mysteriis, et exuberant sacramentis, opportunum erat ut novus homo nova acciperet vestimenta et purgatus veteris noxæ colluvione, candidarum vestium indueretur nitore. Moyses enim Aarøn et filios ejus prius aquis lavit, et post linteis induit vestimentis, quia et noster verus Moyses, qui populum de Ægyptiaca servitute, de gentilitatis videlicet errore liberat, qui est mediator Dei et hominum, sui nos inenarrabilis sacramenti vunda purificat, et bonorum operum indumentis exornat. Cujus facies, manifestatio videlicet divinitatis ejus, testimonio legis et prophetarum in monte Ecclesiæ ut sol resplendet, et vestimenta ejus, id est sancti omnes, efficiuntur sicut lana alba, vel sicut nix. Cui cum Apocalypsi gratias agamus, *qui lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum et sacerdotes Deo Patri suo, cui est gloria in sæcula sæculorum (Apoc. i, 5, 6)*. Hoc etenim regnum et sacerdotium, et visibili chrismatis unguento per ministerium sacerdotum, et invisibili Spiritus sancti gratia a Domino linitur.

XV.

Cur sacro chrismate caput perungitur.

Cujus unguenti sacramentum a Moyse primum jubente Domino in Exodo legitur compositum, et in Novo Testamento a Domino veraciter declaratum, qui unctus est a Patre oleo lætitiæ præ consortibus suis; cui non ad mensuram dat Deus spiritum, quoniam in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Ipsi enim Ecclesia dicit : *Oleum effusum est nomen tuum, ideo adolescentule dilexerunt te (Cant. i, 2)*; quia videlicet, et a chrismate Christi, et a Christo Christianorum nomen exortum est. Ante adventum etenim ejus, reges solummodo ungebantur et sacerdotes, qui etiam Christi vocabantur; post adventum vero ejus, non jam solum reges et sacerdotes, sed omnis hac unctione consecratur Ecclesia, quia constat eam esse regnum et D sacerdotium, et filios ejus reges et sacerdotes. Baptizatorum itaque capita chrismate liniuntur, ut in regno et sacerdotio Ecclesiæ delibuti, et Christiani nominis prærogativam accipiant, et ejus membra qui eos redemit et eorum caput est, effici valeant.

XVI.

Cur mystico tegitur velamine.

Quia igitur idem Redemptor noster rex, cui per prophetam dicitur : *Regnum tuum, Domine, regnum omnium sæculorum, et dominatio tua in omni generatione et generationem (Psal. cxliv, 13)*, qui diabolus, mortem, et mundum mirifice triumphavit : et sacerdos, cui per eundem prophetam dicitur : *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix, 4)*, qui se Deo Patri in sacrificium

obtulit : decentissimum est ut sancta ejus Ecclesia, quæ utique corpus ejus est, et regnum sit et sacerdotium, et nos in ea regenerati, qui ejus membra sumus, reges simus et sacerdotes; reges, ut et contra diabolum viriliter dimicemus, et administrationem vitæ nostræ admirabili dispensatione gubernemus : et sacerdotes, ut in templo Dei sancto quod sumus nos, altare fidei ædificantes, honorum operum et hostias pacificas offeramus, et cum Apostolo dicamus : *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo (Ephes. 1, 3)*. De quo altari sumus orationum nostrarum ei quotidie ascendat, juxta illud quod ait propheta : *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxl, 2)*. Capita itaque eorum qui regenerantur ex aqua et Spiritu sancto mystico velamine teguntur, ut eis per Petrum dicatur : *Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis (1 Pet. II, 9)*; ut hoc velamine et diadema regium et sacerdotalis capitis velamentum significetur : et quia per caput mens plerumque in sacro eloquio accipi solet, juxta illud : *Respicite et levate capita vestra (Luc. xxi, 28)*, mens renatorum et regis dignitatis ornamenta, et sacerdotalis verticis habeat tegumentum, ut et contra vitia sacerdotali velamine muniatur, et virtutum gemmis spiritaliter exornetur, et unctione sacrosancti chrismatis liniatur. Quibus etiam septiformis gratiæ spiritus per chrismatis unctionem conceditur, ut non solum spiritus, qui unius est cum Patre et Filio substantiæ, sed totius sanctæ Trinitatis habitaculum effici mereantur.

XVII.

Cur ab episcopo confirmatus per manus impositionem accipiat septiformis gratiæ spiritum.

Quod ergo presbyteris baptizatos chrismate unguere licet, Spiritum vero sanctum per manus impositionem tradere non licet, antiquus iste mos ab apostolis Ecclesiæ est traditus. Sic enim scribitur in Actibus Apostolorum : *Factum est autem, cum Apello esset Corinthii, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, et inveniret quosdam discipulos, dixitque ad eos : Si Spiritum sanctum accepistis credentes ? At illi dixerunt ad eum : Sed neque si Spiritus sanctus est audivimus. Ille vero ait : In quo ergo baptizati estis ? Qui dixerunt : Joannis baptizate. Dixit autem Paulus : Joannes baptizavit baptismum penitentis populum, dicens, in eum qui venturus est post ipsum crederent, hoc est in Jesum. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu ; et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis et propheta-bant (Act. xix, 1)*. Item in alio loco : *Cum audissent apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria verbum Domini, miserunt ad eos Petrum et Joannem ; qui cum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine*

*Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum. Denique sciendum est, quia sicut cætera baptismatis sacramenta per sacerdotes visibiliter fiunt, per Deum invisibiliter consecrantur, ita nimirum et Spiritus sancti gratia per impositionem manuum et ministerium episcoporum fidelibus traditur : presbyteri vero, licet sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis pontificibus deberi, ut vel signent, vel paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum etiam superior illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit Petrum et Joannem esse directos ; qui jam baptizatis traderent Spiritum sanctum. Nam presbyteris, sive absentibus, sive presentibus episcopis, baptizare et baptizatos chrismate unguere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum : non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis cum tradunt Spiritum paracletum. Qui Spiritus paracletus septiformis etiam gratiæ dicitur, propter septenarii numeri mysterium, in quo summa perfectio intelligitur. Est enim compositus ex toto primo pari, et ex toto primo impari : ex toto primo pari qui dividi potest, et ex toto primo impari, qui dividi non potest. Habet enim in ternario mysterium Trinitatis, in quaternario Evangelii. Sive enim tres per quatuor, sive quatuor per tres multiplicentur, ad duodenarium numerum surgitur, quia mysterium sanctæ Trinitatis, et doctrina Evangelii per XII apostolos in quatuor mundi partes, orientem videlicet et occidentem, septentrionem et meridiem derivata est. Hic enim numerus in sacro eloquio pro perfectione poni consuevit. Consummatis enim Deus operibus suis septimo die requievit, et Enoch, qui septimus est ab Adam, cum Domino ambulavit, et ejus translatio spem nobis æternæ requiæ contulit. Unde et Jubilæus annus, in quo penaria requies signatur, septem hebdomadibus conficitur. Septies enim septem fiunt 49, qui monade addita nostræ adunationis impletur. Hujus numeri perfectionem propheta commendat cum dicit : *Septies in die laudem dixi tibi (Ps. cxviii, 164)*. Quod in alio psalmo quasi exponens aperit cum dicit : *Semper laus ejus in ore meo (Psal. xxxiiii, 2)*. Nam et Joannes in Apocalypsi sua, quod septem scribit ecclesiis, generaliter universæ catholicæ creditur scripsisse Ecclesiæ. Unde et ipse ait : *Qui habet aures audiendi audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis (Apoc. II, 7)*. De septenario interea numero, qui in quibusdam Scripturæ locis universitatem sive perfectionem, in quibusdam vero septiformis gratiæ Spiritum significat, multa et in Veteri et in Novo Testamento habentur, quæ persequi longum est. Nunc videamus qualiter Isaias propheta ejusdem Spiritus septiformis dona enumeret. Cum enim de Christo, qui est virga virtutis Domini, prophetaret, ait : *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus, ascendet, et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et in-**

lectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. xi, 1). Super hunc florem, qui de virga Jesse, id est beatæ Mariæ semper virginis partu egressus est, requiævit spiritus Domini, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem divinitatis habitare corporaliter. Nequaquam per partes, ut in cæteris sanctis, quibus alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii gratia virtutum, et cætera, quibus unicuique datur secundum mensuram, sed plenissime. Unde et apostolus ait: *Non ad mensuram dat Deus spiritum* (Joan. iii, 34); et propheta: *Ecce puer quem elegi, electus meus in quo complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet* (Isa. xlii, 1). Ut enim in eo perpetua habitatione requiesceret, ad eum venit, juxta Joannis Baptistæ testimonium, qui ait, *Vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cælo, et mansit super eum, et ego nesciebam illum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videtis Spiritum descendentem et manentem super eum, ipse est qui baptizat in Spiritu sancto* (Joan. i, 32). Qui spiritus Domini appellatur et spiritus sapientiæ, quia de Christo, qui est sapientia Dei, scriptum est: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Joan. i, 3); et in Psalmis canitur: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine, omnia in sapientia fecisti* (Psal. ciii, 24). Et in alio loco, ubi Trinitas aperte monstratur, scriptum est: *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (Psal. xxxiii, 6). Quia per Christum, qui est Verbum Domini, id est Patris, de quo scriptum est, *In principio erat Verbum* (Joan. i, 1), cæli, videlicet sancti prædicatores, qui enarrant gloriam Dei, facti sunt, et Spiritu sancto, qui est eorum consubstantialis, qui ab utroque procedit, omnis virtus eorum; quia omnium sanctorum ornatus et virtus Spiritus sancti inspiratione subsistit. Et apostolus scribit, *Christus Dei virtus et Dei sapientia* (I Cor. i, 24). Et in Proverbiis legitur, *Deus in sapientia sua fundavit terram, et paravit cælos in prudentia* (Prov. iii, 19). Et quomodo idem sermo Domini vocatur lux et vita et resurrectio, sic spiritus sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, et scientiæ et pietatis ac timoris Domini nuncupatur; non quod diversus sit juxta differentiâs nominum, sed quod unus atque idem cunctarum virtutum fons sit atque principium. Absque Christo igitur nec sapiens quis esse potest; nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec plenus timore Domini. Et hoc sciendum est quod spiritus Domini, sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, ac timoris Domini, id est, septenarius numerus; qui septem oculi in uno lapide dicuntur Zachariæ (Zach. iii, 9), requiescat super virgam et florem qui de Jesse, ac per hoc stirpe David surrexit. Hæc enim spiritum, qui a Patre Filioque procedit, idem Dominus apostolicus, et per apostolorum et eorum successorum ministerium sanctæ suse tribuit Ecclesiæ. Cujus dona;

A quanquam ex unius spiritus fonte procedant, videntur quodammodo quasdam habere proprietates. Aliud enim est sapere, aliud intelligere: quia multi æterna quidem sapiunt, sed hæc intelligere minime possunt. Sapientia ergo mentem, quam insederit, de æteriorum spe et certitudine replet: et intellectus, eo quod secreta penetrat, cor quod tetigerit, rescindendo ejus tenebras illustrat. Consilium, dum esse aliquem præcipitem prohibet, ratione animum replet. Fortitudo vero, cum adversa non metuit, trepidanti menti confidentiam præbet. Scientia, cum ignorantiam fugat, lumine suo quem repleverit illustrat. Pietas misericordiæ operibus eum quem repleverit exuberare concedit. Timor, dum premit mentem ne de presentibus superbiat, de futuris illam spei refectione confortat. Sic enim quodam adminiculo suo invicem sibi succurrunt, ut dum alia alia suffragatur, vitæ ordo et status decentissime componatur. Minor quippe est sapientia si intellectus careat, et valde inutilis intellectus est si ex sapientiâ non subsistat: quia cum aliorum sine sapientiâ pondere penetrat, sua illam levitas gravius ruiturum levat. Vile est consilium, cui robur fortitudinis deest, quia quod tractando invenerit, carens viribus usque ad perfectionem operis non perducit. Et valde fortitudo destruitur, nisi per consilium fociatur, quia quo plus se posse conspicit, eo virtus sine rationis moderamine deterius in præceps ruit. Nulla est scientia, si utilitatem pietatis non habet: quia dum bona cognita exsequi negligit, sese ad judicium æreus stringit. Et valde inutilis est pietas, si scientiæ discretionem careat, quia dum nulla hæc scientia illuminat, quomodo misereatur ignorat. Timor quoque ipse, has etiam virtutes si non habuerit, ad nullum opus procul dubio bonæ actionis surgit: qui dum ad cuncta trepidat, ipsa sui formidine a bonis omnibus torpens vacat. Summo opere itaque observandum est, et ipsius sancti Spiritus adjutorium implorandum, ne sapientia eleve; ne intellectus, dum subtiliter currit, aberret; ne consilium, dum se multiplicat, confundat; ne fortitudo, dum fiduciam præbet, præcipitet; ne scientia, dum novit et non diligit, inflat; ne pietas, dum se extra rectitudinem inclinat, intorqueat; ne timor, dum plus justo trepidat, in desperationis foveam mergat. Sciendum sane quod hæc donorum spiritualium distributiones in corpore Christi, quod est Ecclesia, his fulciantur adminiculis. In eo vero qui est fons luminis et origo bonitatis, plene atque perfecte incomparabiliter atque ineffabiliter regnent. Sapientia namque, quæ et in Virginis utero sibi corpus, et in mundo Ecclesiam edificavit, habet spiritum sapientiæ quo omnia sapienter agit; intelligentiæ, qua cuncta arcanâ secretorum rimatur: consilii, quo cuncta cum magna dispensatione gerit, quia est magni consilii Angelus; fortitudinis, quia attingit omnia a fine usque ad finem fortiter, et a nullo vinci potest: scientiæ, quia nihil ignorat, exceptis his quibus diciturus est: *Nescio ros* (Matth. xxv, 12); pietatis, quia hominem

quem bonitate creavit, iustitia damnavit, pietate re-
degit; timoris, propter eos qui timore Domini indig-
ent quia parvuli sunt, quibus per Prophetam dicit,
Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos
(*Psal. xxxiii, 12*). Quia ergo ille ad infirma nostra
descendens exinanivit semetipsum formam servi ac-
cipiens, humiliavit semetipsum usque ad mortem,
et inclinavit semetipsum, ut nos jacentes ad se eri-
geret, non inconvenienter spiritus Domini, qui super
eum requiescit, a sapientia incipit, et per decentis-
simos gradus ad timorem usque descendit. Nos vero
a timore, quem foras charitas mittit, venientes ad
timorem castum qui permanet in sæculum sæculi,
pervenimus ad pietatem, ut pietatis operibus exor-
nati veniamus ad scientiam, non quæ inflat, sed
quam charitas ædificat; a scientia ad fortitudinem,
ut scientiæ decore exornati fortiter contra vitia di-
micemus: a fortitudine ad consilium, ut ea quæ for-
titer agimus, consilii gravitate muniamus: ut actibus
nostris consilio obtemperatis, ad arcana intellectus
intrantes, ad eam veniamus sapientiam, quæ initium
habet timorem Domini; ut sapienter omnia com-
pentes, et intellectum bonum faciendo habentes,
illi sapientiæ admitti valeamus, per quam facta sunt
omnia: quæ et ante sæcula a Patre ineffabiliter ge-
nita est, et in fine sæculorum carnem nostræ salu-
tis causa dignata est accipere; quam carnem fide-
lis suis edendam tribuit cum dixit: *Nisi manduca-
veritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sangui-
nem, non habebitis vitam in vobis* (*Joan. vi, 55, 56*).

XVIII.

Cur corpore et sanguine Dominico consumatur.

Propter hanc vitam adipiscendam et baptizamus,
et ejus carne pascimur, et ejus sanguine potamur,
quia nequaquam possumus in ejus corpus transire,
nisi his sacramentis imbuamur. Sic enim ipse ait:
*Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est po-
tus* (*Joan. vi, 54*); et: *Qui manducat meam carnem
et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo*

^a *Eccæ vir venerabilis.* Clausulam hanc addunt tria exemplaria quæ dixi: in solo deest Corbeiensi.

(*Joan. vi, 55*). Est enim sacrificium salutare, quod
et in Veteri Testamento Melchisedech rex Salerni in
typo corporis et sanguinis Domini obtulit, et in Novo
idem mediator Dei et hominum antequam traderetur
adimplevit, cum accipiens panem et calicem, et be-
nedicens eis, et tradens discipulis suis, hæc in sui
commemoratione fieri præcepit. Hoc ergo myste-
rium sacrificii, derelictis ac finitis veteribus hostiis,
Ecclesia celebrat, offerens panem propter panem vi-
vum qui de cælo descendit, vinum pro eo qui dixit,
Ego sum vitis vera (*Joan. xv, 1*); ut per visibilem
sacerdotum oblationem, et invisibilem sancti Spiritus
consecrationem, panis et vinum in corporis et
sanguinis Domini transeat dignitatem. Cui sangui-
ni admiscetur aqua, sive quia de latere Domini
cum sanguine fluxit, sive quia, ut majores intelligi
volunt, sicut per vinum Christus, ita et per aquam
populus significatur. Vinum enim et aqua inseparabiliter
in calice miscentur, quia et Ecclesia capiti
suo Christo inseparabiliter juncta cohæret. Morem
ergo accipiendæ Eucharistiæ a Domino traditum
Ecclesia tenet, ut cum ex aqua et Spiritu sancto
quis renascitur, corpore Domini pascatur, et san-
guine ejus potetur: ut in corpore Christi trajecto,
et ille in Christo maneat, et Christus in eo: ut istius
cibi fortitudine roboratus, exemplo Eliæ veniat us-
que ad montem Dei, Christum videlicet, qui est
mons domini preparatus in vertice montium,
et ejus dono ad æternæ beatitudinis gloriam præce-
dat, ubi satiatur in bonis desiderium ejus, et cum
C Propheta dicere possit: *Ego autem cum iustitia ap-
parebo in conspectu tuo, satiabor cum manifestabitur
gloria tua* (*Psal. xvi, 15*).

^a *Eccæ, vir venerabilis, quod prudenter jussisti,
humiliter implevi, deprecans sanctitatem vestram,
ut cum de his interrogationibus altiores responsiones
inveneritis, illis adhibitis, istas non rejiciatis, dum-
modo apostolica auctoritate omnia sunt præbanda,
et quæ bona sunt retinenda.*

THEODULFI

AURELIANENSIS EPISCOPI

DE SPIRITU SANCTO

Veterum Patrum sententia, quod a Patre Filioque procedat.

PRÆFATIO AD CAROLUM MAGNUM
IMPERATOREM.

Imperii vestri, rex inclite, jussa secutus,
Defero Theodulfus hæc documenta libens.

^a *De Spiritu sancto.* Hunc quoque librum Caroli
Magni jussu a Theodulfo scriptum docet præfatio;
ex qua de titulo etiam, qui in exemplari nostro desi-

D Quis Patre seu Nato procedere Spiritus almus
Astruitur, legis hoc reboante tuba.

Hoc Evangelium, hoc promit Apostolus auctor,
Hoc canit unanimis vox pia sacra Patrum.

derabatur, conjecimus. Potuit enim et aliter con-
cipi, qualem in altero ejusdem argumenti et notæ,
sed incerti auctoris libro ad Carolum eundem scripto